

Հ.Պ. Ղարիբյան, Ա.Զ. Գասպարյան

ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԽԱՂԱՂ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Բնակչության պատասխարումն իրականացվում է վերգետնյա, ստորգետնյա հատուկ շինություններում (ապաստարաններ, թաքստոցներ), ինչպես նաև բնակելի ֆոնդի տարածքներում: Հասկանալի է, որ վերոգրյալ և ստորգետնյա հատուկ շինությունները քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցներ են, որոնք նախատեսված են բնակչության ու նյութական արժեքների պատասխարման համար:

Պաշտպանական կառույցների օգտագործումը խաղաղ ժամանակ տնտեսության և հանրային ծառայությունների կարիքների համար հանդիսանում է արդիական խնդիր:

Առանցքային բառեր. պաշտպանական կառույց, բնակչության պատասխարում, պարզագույն թաքստոց, վերգետնյա և ստորգետնյա հատուկ շինություն:

Հայտնի է, որ զանգվածային ոչնչացման զենքի, ինչպես նաև ոչնչացման հատուկ միջոցների ազդեցությունից մարդկանց կյանքի ու գործունեության ժամանակավոր ապահովումը համապատասխան շինությունների տարածքում կոչվում է պատասխարում, ինչը հանդիսանում է քաղաքացիական պաշտպանության ձևերից մեկը [1]:

Քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցները վերգետնյա և ստորգետնյա շինություններ են, որոնք նախատեսված են մարդկանց ու նյութական արժեքների պատասխարման համար: Այդ կառույցները կարող են օգտագործվել խաղաղ ժամանակ նաև տնտեսության և հանրային ծառայությունների կարիքների համար: Այս երկակի օգտագործման սկզբունքը թույլ է տալիս ոչ միայն արդյունավետ օգտագործել այդ կառույցները, այլև պահպանել դրանք լավ և պատասխարվողներին ընդունելու պատրաստ վիճակում:

Խաղաղ ժամանակաշրջանում կառույցի սպասարկման և պատասխարվողների առկայության պայմաններում դրա օգտագործման պատրաստակաՆության ապահովման համար ստեղծվում են պաշտպանական կառույցների սպասարկման խմբեր:

Պաշտպանական կառույցների օգտագործումը խաղաղ ժամանակ տնտեսության և հանրային ծառայությունների կարիքների համար իրականացվում են ՀՀՇՆ 31-10-2022 և այլ կարգավորող փաստաթղթերի պահանջներին համապատասխան, ինչը չպետք է նվազեցնի այդ կառույցների պաշտպանական հատկությունները և դրանք պատրաստության բերման ժամկետները, իրենց նպատակների համար օգտագործման պատրաստակաՆությունը [3]:

Խաղաղ ժամանակներում պաշտպանական կառույցներն այլ նպատակներով օգտագործելու հնարավորությունները թույլատրվում է ՀՀ պաշտպանության և ՀՀ ներքին գործերի նախարարությունների տարածքային մարմինների համաձայնությամբ:

Խաղաղ ժամանակներում պաշտպանական շինությունները բնակչության սակավաշարժուն խմբերի կողմից օգտագործելու նպատակով, դրանց մուտքերն անհրաժեշտ է կահավորել հատուկ սարքավորումներով, համաձայն ՀՀՇՆ 31-10-2022 և ՀՀԿԿ 23-101-2017 նորմերի պահանջների [3, 4]:

Տարածքների ազատումը գույքից իրականացվում է պատասպարման ռեժիմի անցման ժամանակ 6 ժամից ոչ ավելի ժամանակում:

Քաղաքացիական պաշտպանության օբյեկտների և գույքի օգտագործման կարգի մասին կանոնակարգը և քաղաքացիական պաշտպանության օբյեկտների ու գույքի նկատմամբ իրավունքների և պարտականությունների օրինակելի պայմանագիրը սահմանված է ՀՀ կառավարության որոշմամբ:

Քաղաքացիական պաշտպանության օբյեկտների և գույքի նկատմամբ իրավունքների ու պարտականությունների, ինչպես նաև քաղաքացիական պաշտպանության միջոցառումների իրականացման վերաբերյալ կնքվում է պայմանագիր:

Պայմանագիրը ստորագրում են կազմակերպության ղեկավարը, որը պատասխանատու է արտադրության և հանրային ծառայությունների կարիքների (պաշտպանական կառույցների պահպանման, շահագործման ու օգտագործման) համար և պետական գույքի կառավարման մարմնի ներկայացուցիչը: Այն համաձայնեցվում է տարածքային կառավարման մարմնի համապատասխան ներկայացուցչի և ՀՀ ՆԳՆ փրկարար ծառայության տարածքային ստորաբաժանման ղեկավարի հետ:

Բնակավայրերի տարածքում տեղակայված պարզագույն թաքստոցների տարածքները տնտեսական նպատակով օգտագործող իրավաբանական և ֆիզիկական անձինք համայնքի ղեկավարի հետ կնքում են պայմանագիր տվյալ տարածքներն, անհրաժեշտության դեպքում, բնակչության պատասպարման կազմակերպման համար օգտագործելու վերաբերյալ: Նշված պայմանագրերի օրինակելի ձևերը հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը [2]:

Խաղաղ ժամանակ պաշտպանական կառույցները, համաձայն քաղաքացիական պաշտպանության ինժեներատեխնիկական միջոցառումների նորմերի պահանջների, կարող են օգտագործվել տնտեսական նպատակներով, որի ժամանակ պետք է ապահովվի շինությունների և կառուցվածքների պահպանությունն ավերածությունից ու խոնավությունից և իրականացվի դրանց ժամանակին պատրաստականության բերումը պատասպարվողների ընդունման համար: Որոշ դեպքերում, քաղաքացիական պաշտպանության ծառայությունների հետ համաձայնությամբ, դրանք փոխանցվում են այլ կազմակերպություններին՝ արտադրական կարիքների համար:

Պաշտպանական կառույցների օգտագործումը տնտեսական նպատակով թույլատրելի է պաշտպանական կառույցների ծավալի 40 %-ի չափով և ազատման ժամանակը պետք է լինի ոչ ավելի, քան 6 ժամ [5]:

Պաշտպանական կառույցների օգտագործումը՝ ելնելով տնտեսության շահերից, որպես **Գ** և **Դ** դասի հրդեհավտանգության արտադրական ու տեխնոլոգիական սենքեր, պետք է բացառի դրանցում ընթացող տեխնոլոգիական գործառույթների զուգակցումը մարդու համար վնասարար հեղուկ, գոլորշային, գազային արտածումներով և չպահանջի բնական լուսավորություն: Պաշտպանական կառույցների օգտագործումը նպատակահարմար է որպես հերթապահ

էլեկտրիկների, կապի սպասավորների, վերանորոգող աշխատախմբերի սենքեր, չիրկիզվող նյութերի և չիրկիզվող փաթեթավորմամբ հրկիզվող նյութերի պահեստարաններ:

Նախքան ապաստարանը կամ կացարանը վարձակալության հանձնելը, ապագա վարձակալից պահանջվում է կառույցի սենյակների օգտագործման նախագիծ կամ պլան: Դրանից հետո միայն կնքվում է պայմանագիր, որին կցվում են ընդունման վկայականը և պարտավորությունը:

Պաշտպանական կառույցի վարձակալություն ստացած անձն իրավունք չունի այն փոխանցել այլ ձեռնարկությունների, հիմնարկների, կազմակերպությունների կամ անձանց:

Վարձակալը պարտավոր է առնվազն երկու տարին մեկ անգամ իր միջոցներով վերանորոգել տարածքները, սարքավորումները և գույքը, ինչպես նաև դրանք պահել մաքուր ու միշտ պատրաստ: Եթե վարձակալները չեն պահպանում պահպանման ու շահագործման կանոնները, ապա նրանք ենթարկվում են պատասխանատվության և պայմանագիրը լուծվում է:

Ելնելով տնտեսության շահերից պաշտպանական կառույցները վարձակալության հանձնելու բոլոր դեպքերում պետք է պահպանվի մի անփոխարինելի պայման՝ կառույցի օգտագործման արդյունքում սարքավորումները չպետք է շարքից դուրս գան, կառուցատարրերը չպետք է վնասվեն, պաշտպանական հատկությունները չպետք է վատթարանան և չպետք է նվազի կառույցի պատրաստությունը պատասպարվողներին ընդունելու համար: Նման կառույցներում խստիվ արգելվում է լվացքատների, քիմաքրման կետերի, խանութների տեղադրումը, դյուրավառ, թունավոր հեղուկների, քիմիական նյութերի պահեստավորումը, ինչպես նաև խցիկներում ծանր ու ծավալուն սարքավորումների տեղադրումը:

Պաշտպանական կառույցները՝ որպես պահեստ, ավտոկայանատեղեր, արտադրամասեր օգտագործելիս թույլատրելի է տարածքների զբաղվածությունն այդ կառույցների գնահատված հզորությունից պատասպարվողների 50 %-ի ապահովման չափով (առանց ազատելու պահեստավորված գույքը):

Նկ. 1. Խաղաղ ժամանակներում պաշտպանական կառույցի օգտագործումը որպես պահեստ

Ելնելով բնակչությանը մատուցվող ծառայությունների շահերից խաղաղ ժամանակներում պաշտպանական կառույցները կարող են օգտագործվել որպես՝

- սանիտարակենցաղային սենք (զգեստապահարաններով ցնցուղարան, լվացարան և այլն),

- ուսումնական պարապմունքների ու մշակույթային սպասարկման սենքեր,
- մարդատար ավտոտնակներ, ստորգետնյա ավտոկայանատեղեր,
- առևտրի և հասարակական սննդի սենքեր (խանութներ, ճաշասրահներ, սրճարաններ, խորտկարաններ),
- մարզական սենքեր (հրաձգարաններ, մարզասրահներ),
- բնակչության կենցաղային սպասարկման սենքեր (կենցաղային տներ, արվեստանոցներ, արհեստանոցներ, ընդունման կետեր, լուսանկարչարաններ և այլն),
- շենքերի սպասարկման կառավարման գրասենյակներ և ծառայություններ,
- տարբեր բնույթի ընդունելության կենտրոններ,
- առողջապահական հաստատությունների օժանդակ սենքեր [5]:

Նկ. 2. Խաղաղ ժամանակներում պաշտպանական կառույցի օգտագործումն ուսումնական պարապմունքների համար

Եթե շենքում տեղադրել են ցուցադրական սրահներ և ցուցահանդեսներ, որտեղ երկարատև կլինեն մեծ թվով մարդիկ, նպատակահարմար է դրանցում տեղադրել լրացուցիչ օգափոխիչներ և էլեկտրական տաքացուցիչներ: Հնարավոր է սարքավորել օդի բաշխման լրացուցիչ ցանց: Բացառիկ դեպքերում թույլատրվում է մասամբ փոխել դասավորությունը, օրինակ՝ բաժանմունքները բաժանել (բլոկ, մետաղական ցանց և այլն) թեթև հրակայուն միջնապատերով:

Նկ. 3. Խաղաղ ժամանակներում պաշտպանական կառույցի օգտագործումը որպես սպորտային դահլիճ

Այսպիսով՝

1. պաշտպանական կառույցների օգտագործումը խաղաղ ժամանակ տնտեսության և հանրային ծառայությունների կարիքների համար ՀՀՇՆ 31-10-2022 և այլ կարգավորող փաստաթղթերի պահանջներին համապատասխան, չպետք է նվազեցնի այդ կառույցների պաշտպանական հատկությունները և դրանք պատրաստության բերման ժամկետները, իրենց նպատակների համար օգտագործման պատրաստականությունը:
2. Խաղաղ ժամանակներում պաշտպանական կառույցներն այլ նպատակներով օգտագործելու հնարավորությունները թույլատրվում է ՀՀ պաշտպանության և ՀՀ ներքին գործերի նախարարությունների տարածքային մարմինների համաձայնությամբ:
3. Տարածքների ազատումը գույքից իրականացվում է պատսպարման ռեժիմի անցման ժամանակ 6 ժամից ոչ ավելի ժամանակում:
4. Քաղաքացիական պաշտպանության օբյեկտների և գույքի օգտագործման կարգի մասին կանոնակարգը և քաղաքացիական պաշտպանության օբյեկտների ու գույքի նկատմամբ իրավունքների և պարտականությունների օրինակելի պայմանագիրը սահմանված է ՀՀ կառավարության որոշմամբ:

Գրականություն

1. «Քաղաքացիական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը 05.03.2002թ.:
2. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2000թ-ի սեպտեմբերի 28-ի «Բնակչության պատսպարման կարգը հաստատելու մասին» № 592 որոշում:
3. ՀՀՇՆ 31-10-2022, «Քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական շինություններ, նախագծման նորմեր», ՀՀ քաղաքաշինության կոմիտե, Եր., 2022. - 128 էջ:
4. ՀՀԿԿ 23-101-2017 «Բնակչության սակավաշարժ խմբերի և հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար շենքերի և շինությունների մատչելիության ապահովման նախագծման կանոնների հավաքածու» շինարարական նորմեր, ՀՀ քաղաքաշինության կոմիտե, Եր., 2018. - 105 էջ:
5. Գասպարյան Ա.Զ., Ղարիբյան Հ.Պ., Քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցները և դրանց շահագործումն ու սպասարկումը: ՌԽումնական ձեռնարկ: «Աստղիկ Գրատուն»: Եր., 2022. - 198 էջ:

А.П. Карибян, А.З. Гаспарян

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗАЩИТНЫХ СООРУЖЕНИЙ В МИРНОЕ ВРЕМЯ

Укрытие населения осуществляется в надземных и подземных специальных зданиях (убежищах, тайниках), а также на территориях жилого фонда. Понятно, что упомянутые выше надземные и подземные специальные здания являются сооружениями гражданской защиты, предназначенные для укрытия людей и материальных ценностей.

Использование защитных сооружений для хозяйственных и общественных нужд мирного времени является актуальной задачей.

Ключевые слова: *защитное сооружение, укрытие населения, простейшее укрытие, надземные и подземные специальные здания.*

H.P. Gharibyan, A.Z. Gasparyan

USE OF DEFENSE STRUCTURES IN PEACEFUL CONDITIONS

Shelter of the population is carried out in above-ground and underground special buildings (shelters, caches), as well as in the territories of the housing stock. It is clear that the above-mentioned above-ground and underground special buildings are civil defense structures intended for the shelter of people and material values. The use of protective structures for economic and public needs in peacetime.

Key words: *defense structure, population sheltering, simple shelter, aboveground and underground special building.*

Ղարիբյան Հայկանդուխտ Պապինի – տեխ. գիտ. թեկն., դոցենտ (ՀՀ ՆԳՆ ՃԿՊԱ)

Գասպարյան Արայիկ Զավենի - դասախոս, ԷԿԱՄ գիտությունների ակադեմիայի
թղթակից անդամ, կ/ծ գնդապետ (ՀՀ ՆԳՆ
ՃԿՊԱ)

Ներկայացման ամսաթիվը՝ 12.09.2023

Գրախոսման ամսաթիվը՝ 28.09.2023